Tav. 164 – Miniatura a bianchi girari con lettera ‘capitale’

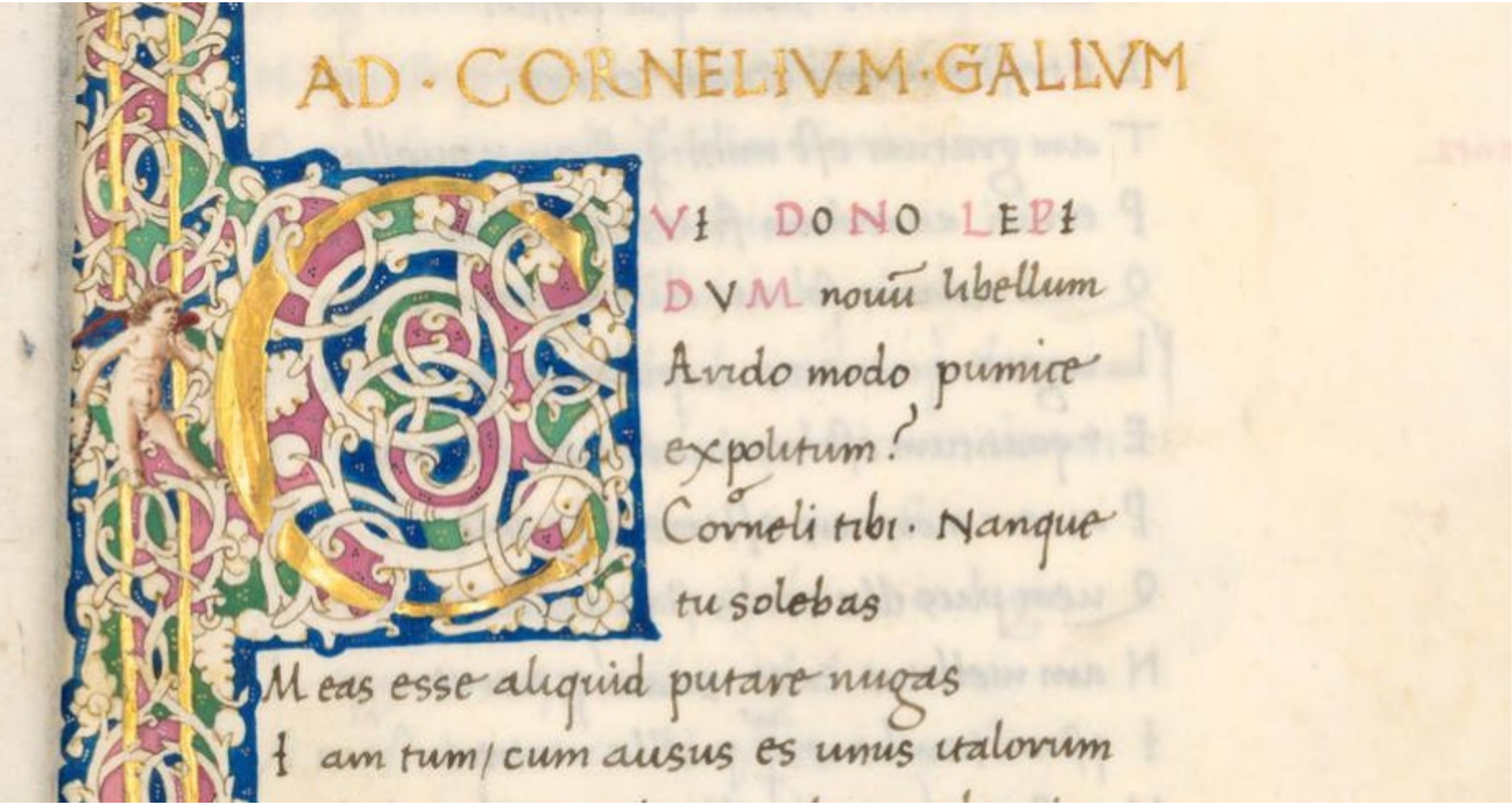

AD · CORNELIVM · GALLVM

VI DONO LEPI
DVM nouū libellum
Arido modo pumice
expolitum?
Corneli tibi · Nanque
tu solebas
Meas esse aliquid putare nugas
I am tum/ cum ausus es unus italorum

Tav. 165 – Esempio di iniziali con decorazione a bianchi girari

iuxta expositam meridionalem lineam usq; mare A septen
trione drangiana et arachosia iuxta adnotatas ipsarum
meridionales lineas Ab oriente parte inde iuxta indum
amnem per emissam lineam a limite arachosie usq; termi
num qui mare attingit cuius gradus
sunt .109. 20.
A meridie parte indici pelagi cuius descriptio haec est
post finem qui apud carmaniam est
Arabis [illegible] hostia .105. 20 1/4.
fontes fluuii 110. 27 1/2.
Scissio eius ad drãgianã ingredientis. 107 2/3. 25.
Rhagiana ciuitas 106. 20.
Mulierum portus 107. 20.
Cosamba 108. 20.
Rigana 108 2/3. 20 1/4.
Post quam predictus finis q mare maxime attingit 109. 20
Protenduntur montes per mediam gedrosiam qui appel
lantur arbeti quorum fines .107. 22. & 113. 26 1/6.
a quibus indo admiscentur profluentes quidam quorũ
unus fons .111. 25 1/2.
Et similiter a betiis montibus per gedrosiam labuntur
amnes
In regione quae penes mare sunt tenent arbitorum
uille quae iuxta carmaniam par sine quae iuxta ara
chosiam musarnei Medium autem regionis omne uocat
paradena et quae sub ipsa est parisena post quam que

Claudii ptolomei cosmographie septimus haec habet
Expositionem ultimarum partium maioris Asie
Indie intra gangem fluuium. Indie extra gangẽ
fluuium Sinarum Taprobanes insule Epilogus
tabule nostre habitabilis Circularis sphere cum
habitabili terra descriptionem Epylogum prefate extẽ
sionis
INDIAE INTRA GANGEM SITVS
QVAE INTRA EST INDIA TẼ
minatur ab occasu regione paro
panisadum et arachosia et gedro
sia iuxta ipsarum latera orientalia
iam exposita a septentrione imao
monte iuxta superiacentes sogdi
anos et sacas Ab oriente gange
fluuio A meridie ac etiam occasu parte indici pelagi cu
ius litus sic describitur in sinu canticolpo appellato
Syrastene
Cathinastathmus statio 109 1/2 1/4. 20.
Occidentalius hostium indi fluuii quod
Sagapa dicitur 110 1/3. 19 1/2 1/3.
Quod deinde est appellatur
Synthum 110 2/3. 19 1/2 1/3.
Hostium tertium aureum appellatũ. 111 1/3. 19 1/2 1/3.
Quartum quod caryphi uocatur. 111 2/3. 19 1/2 1/3.
Quintum quod sarapa dicitur 112. 1/2. 20 1/4.

Tav. 166

Esempio di decorazione a bianchi girari

Iunius Iuuenalis aquinas i. de aquino oppi
do oriundus extitit: qui ad mediam fere
etatem satyrice declamauit et in paride
pantomimū apud aulam imperatoris domitiani sese
indelitus habentem quosdam uersus nō absurde
composuit hos s. quod nō dant proceres dabit hi
strio tu camerinos Tu bareas tu nobilium magna
atria curas prefectos pelopea facit philomena tribu
nos Paris iste carmina irrecitata emebat et suum titu
lum apponebat et pro suis recitabat hi uersus per
aliquantum tēporis aures imperatoris latuerūt Sed
postea cum hoc opus aggrederet iuuenalis occasiōe
accepta in quadam in quadam satyra hac s. Et spes et
ratio satis cōpetenter eosdem uersus interseruit:
quibus publicatis domitianus sua tempora sentiens de
notari pudore et ira correptus et qualiter iuuena
lem deprimeret apud se excogitauit: sed cū tante
auctoritatis uirū publice punire nō auderet: mili
tibus romanis in extremas partes egipti tendentibus
in expeditionē: quasi sub obtentu honoris et digni
tatis simulatiōe illum prefecit ut si aliquo modo
deperiret sub specie dilectionis animi malignitas
compleret Iuuenalis uō hoc opus primū peregit.
Vnde in ultima satyra multa de militaribus cōmodis
scripsit: ut sic in exercitū ituros animaret. de in
hoc ope cōpleto eo profectus tandem cū perfectiōis

Tav. 167

Lettera capitale con busto di autore

Tav. 168

Leonardo Bruni
De bello Italico

Foligno, a. 1470

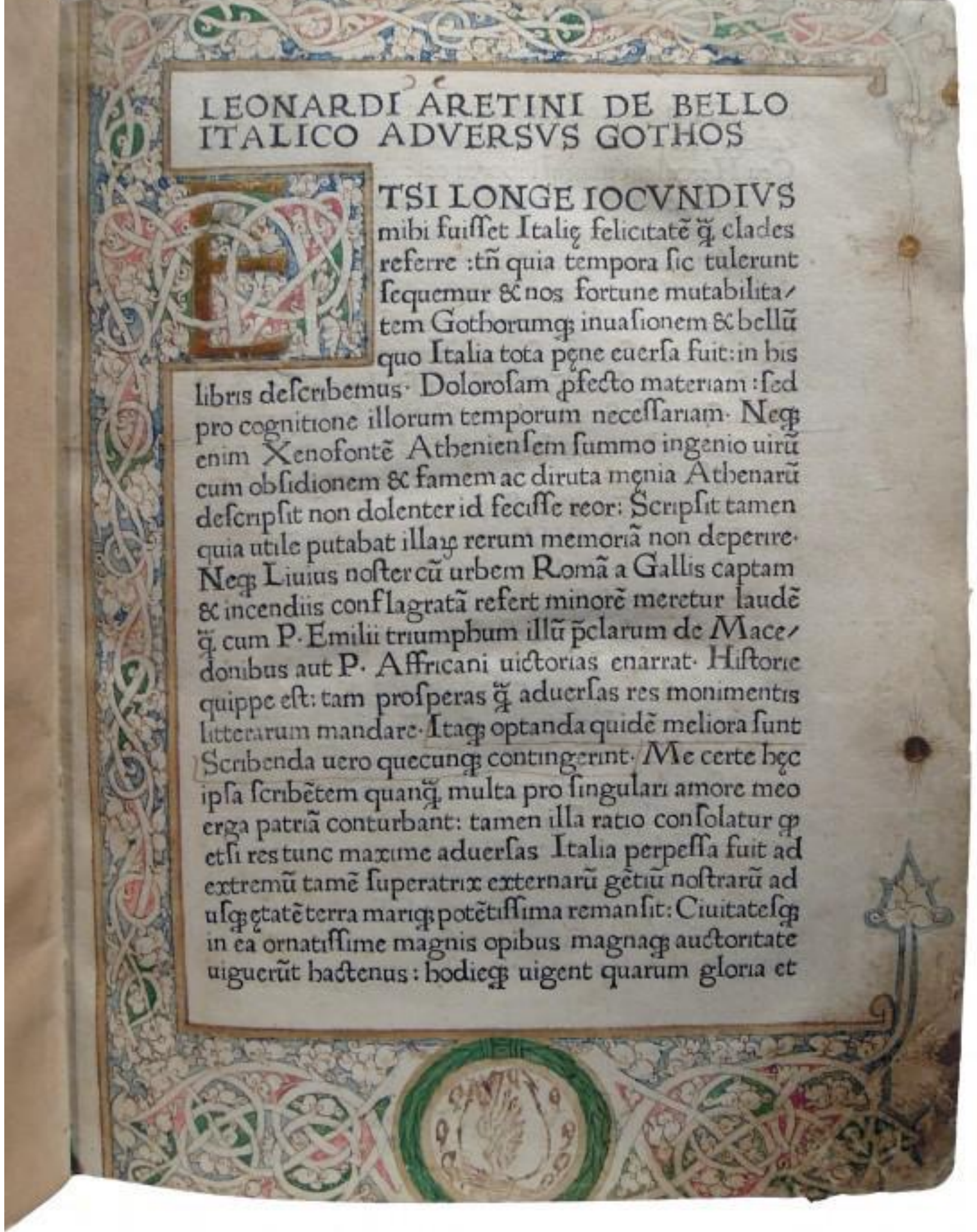

LEONARDI ARETINI DE BELLO
ITALICO ADVERSVS GOTHOS

ETSI LONGE IOCVNDIVS
mihi fuisset Italię felicitatē q̃ clades
referre: tñ quia tempora sic tulerunt
sequemur & nos fortune mutabilita-
tem Gothorumq; inuasionem & bellū
quo Italia tota pęne euersa fuit: in his
libris describemus. Dolorosam ꝑfecto materiam: sed
pro cognitione illorum temporum necessariam. Neq;
enim Xenofontē Atheniensem summo ingenio uirū
cum obsidionem & famem ac diruta męnia Athenarū
descripsit non dolenter id fecisse reor: Scripsit tamen
quia utile putabat illaꝝ rerum memoriā non deperire.
Neq; Liuius noster cū urbem Romā a Gallis captam
& incendiis conflagratā refert minorē meretur laudē
q̃ cum P. Emilii triumphum illū ꝑclarum de Mace-
donibus aut P. Affricani uictorias enarrat. Historie
quippe est: tam prosperas q̃ aduersas res monimentis
litterarum mandare. Itaq; optanda quidē meliora sunt
Scribenda uero quecunq; contingerint. Me certe hęc
ipsa scribētem quanq̃ multa pro singulari amore meo
erga patriā conturbant: tamen illa ratio consolatur ꝙ
etsi res tunc maxime aduersas Italia perpessa fuit ad
extremū tamē superatrix externarū gētiū nostrarū ad
usq; ętatē terra mariq; potētissima remansit: Ciuitatesq;
in ea ornatissime magnis opibus magnaq; auctoritate
uiguerūt hactenus: hodieq; uigent quarum gloria et

Tav. 169

Plinio
Naturalis Historiae

Venezia, a. 1472

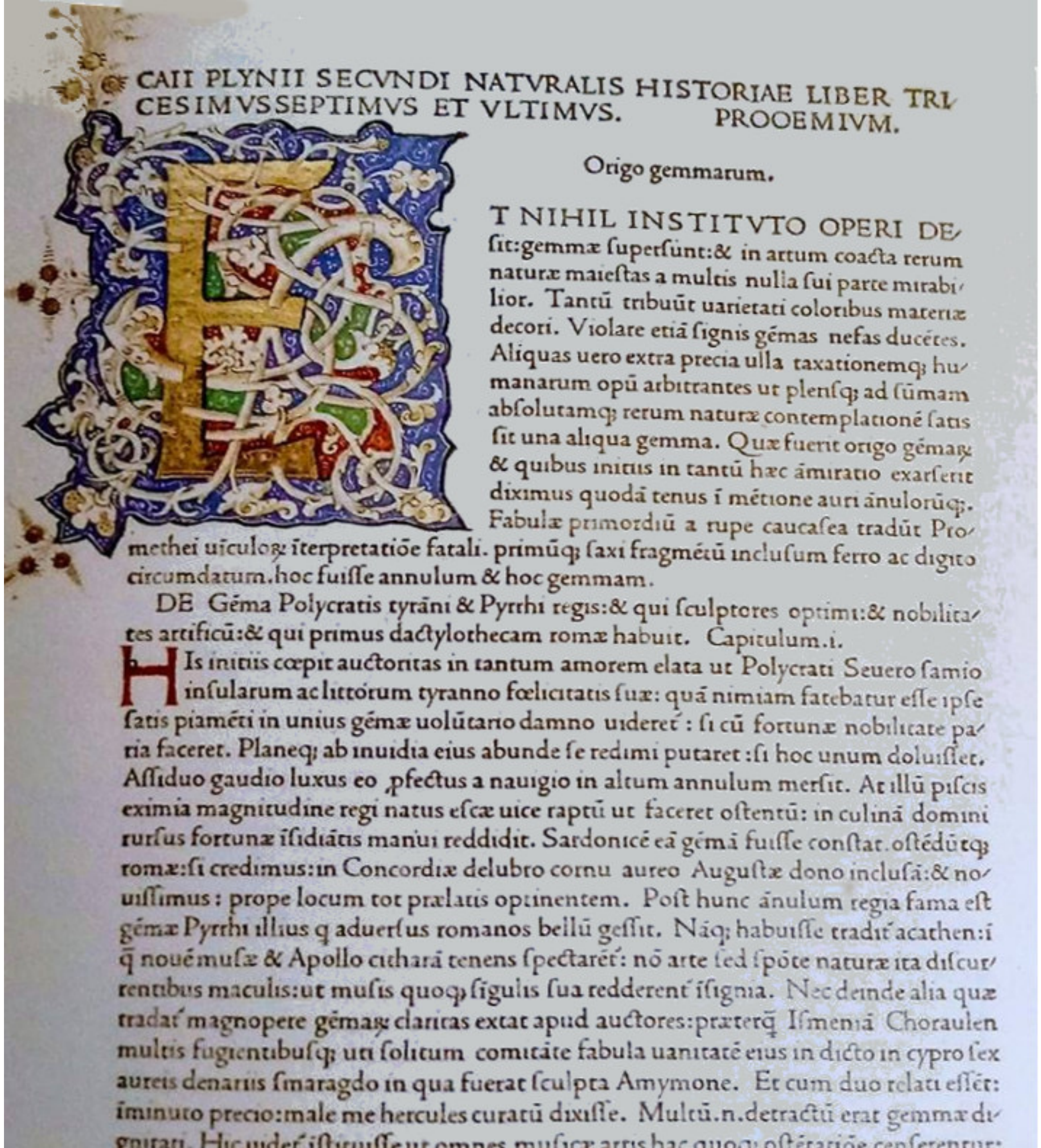

CAII PLYNII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBER TRICESIMVSSEPTIMVS ET VLTIMVS. PROOEMIVM.

Origo gemmarum.

ET NIHIL INSTITVTO OPERI DEſit:gemmæ ſuperſūnt:& in artum coacta rerum naturæ maieſtas a multis nulla ſui parte mirabilior. Tantū tribuūt uarietati coloribus materiæ decori. Violare etiā ſignis gēmas nefas ducētes. Aliquas uero extra precia ulla taxationemq; humanarum opū arbitrantes ut pleriſq; ad ſūmam abſolutamq; rerum naturæ contemplationē ſatis ſit una aliqua gemma. Quæ fuerit origo gēmaꝝ & quibus initiis in tantū hæc āmiratio exarſerit diximus quodā tenus ī mētione auri ānulorūq;. Fabulæ primordiū a rupe caucaſea tradūt Promethei uinculoꝝ īterpretatiōe fatali. primūq; ſaxi fragmētū incluſum ferro ac digito circumdatum.hoc fuiſſe annulum & hoc gemmam.

DE Gēma Polycratis tyrāni & Pyrrhi regis:& qui ſculptores optimi:& nobilitates artificū:& qui primus dactylothecam romæ habuit. Capitulum.i.

HIs initiis cœpit auctoritas in tantum amorem elata ut Polycrati Seuero ſamio inſularum ac littorum tyranno fœlicitatis ſuæ: quā nimiam fatebatur eſſe ipſe ſatis piamēti in unius gēmæ uolūtario damno uideret : ſi cū fortunæ nobilitate paria faceret. Planeq; ab inuidia eius abunde ſe redimi putaret :ſi hoc unum doluiſſet. Aſſiduo gaudio luxus eo ꝓfectus a nauigio in altum annulum merſit. At illū piſcis eximia magnitudine regi natus eſcæ uice raptū ut faceret oſtentū: in culinā domini rurſus fortunæ īſidiātis manui reddidit. Sardonicē eā gēmā fuiſſe conſtat.oſtēdūtq; romæ:ſi credimus:in Concordiæ delubro cornu aureo Auguſtæ dono incluſā:& nouiſſimus : prope locum tot prælatis optinentem. Poſt hunc ānulum regia fama eſt gēmæ Pyrrhi illius q aduerſus romanos bellū geſſit. Nāq; habuiſſe tradit̃ acathen:ī q̄ nouē muſæ & Apollo citharā tenens ſpectaret̃: nō arte ſed ſpōte naturæ ita diſcurrentibus maculis:ut muſis quoq; ſigulis ſua redderent̃ īſignia. Nec deinde alia quæ tradat̃ magnopere gēmaꝝ claritas extat apud auctores:præterq̄ Iſmeniā Choraulen multis fugientibuſq; uti ſolitum comitāte fabula uanitatē eius in dicto in cypro ſex aureis denariis ſmaragdo in qua fuerat ſculpta Amymone. Et cum duo relati eſſēt: īminuto precio:male me hercules curatū dixiſſe. Multū.n.detractū erat gemmæ dignitati. Hic uidet̃ īſtituiſſe ut omnes muſicæ artis hac quoq; oſtētatiōe cenſerentur:

Tav. 170

Dante
Commedia

editio princeps

Foligno, a. 1472

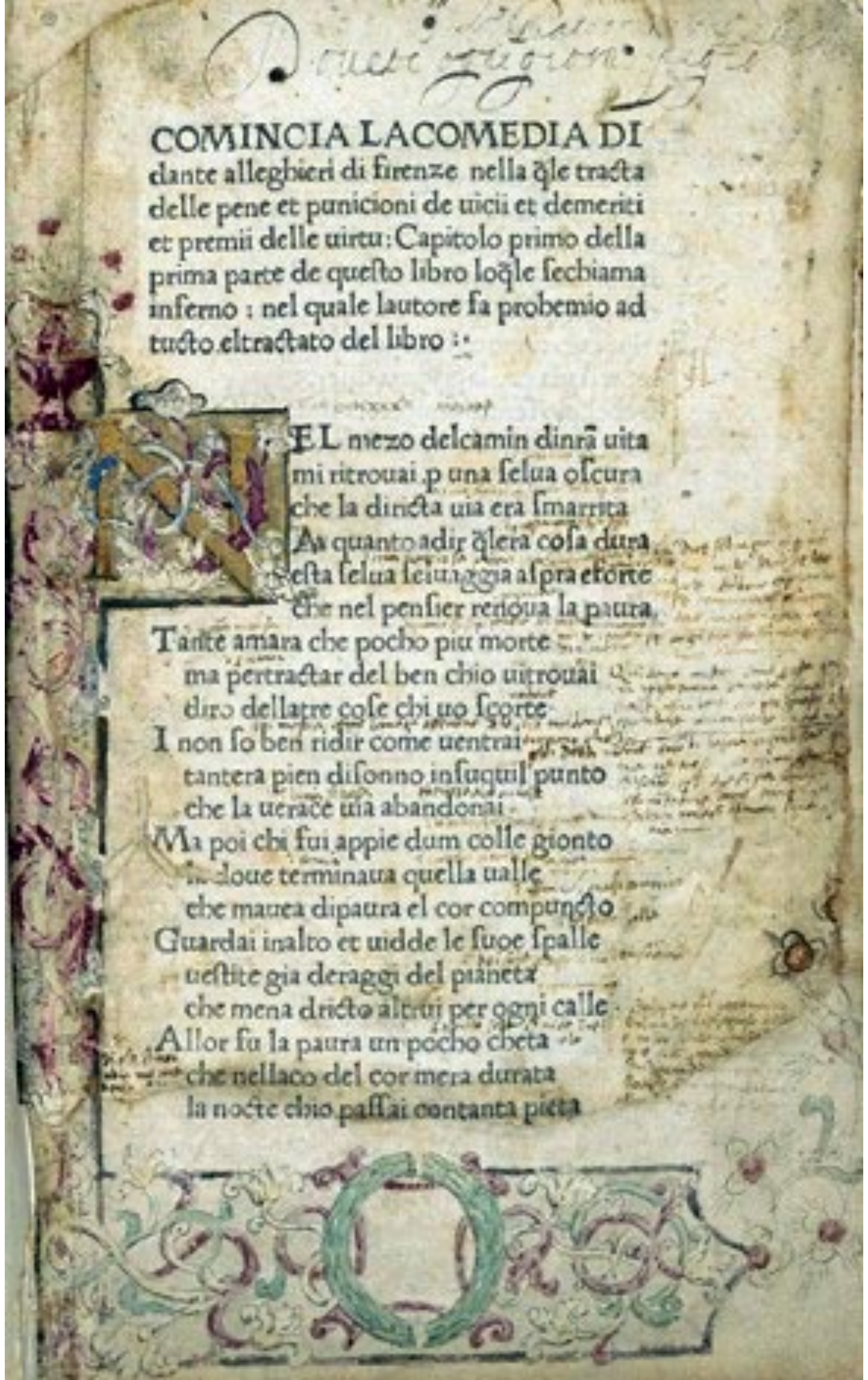

COMINCIA LACOMEDIA DI
dante alleghieri di firenze nella qle tracta
delle pene et punicioni de uicii et demeriti
et premii delle uirtu: Capitolo primo della
prima parte de questo libro loqle sechiama
inferno : nel quale lautore fa probemio ad
tucto eltractato del libro :·

NEL mezo delcamin dinrã uita
mi ritrouai .p una selua oscura
che la diricta uia era smarrita
Ai quanto adir qlera cosa dura
esta selua seluaggia aspra eforte
che nel pensier renoua la paura.
Tante amara che pocho piu morte
ma pertractar del ben chio uitrouai
diro dellatre cose chi uo scorte
I non so ben ridir come uentrai
tantera pien disonno insuquil punto
che la uerace uia abandonai
Ma poi chi fui appie dum colle gionto
la doue terminaua quella ualle
che mauea dipaura el cor compuncto
Guardai inalto et uidde le suoe spalle
uestite gia deraggi del pianeta
che mena dricto altrui per ogni calle
Allor fu la paura un pocho cheta
che nellaco del cor mera durata
la nocte chio passai contanta pieta

Tav. 172

Esercitazione

Nterea scelerum luctusq; ignarus iason
Alta secat. neq; enim patrios cognoscere casus.
Iuno sinit. medius ardens ne flectat ab undis.
Ac temere in peliam & adhuc obstantia regis.
Fata ruat. placitosq; deis neu deserat actus.
Iamq; freti summas. aequatum pelion ornos.
Templaq; pisaeae mergunt obliqua dianae.
Iam sciathos subsedit aquis iam longa recessit.
Sepias. adtollit tondentes pabula magnes.
Campus equos. uidisse putant dolopeia busta.
Intrantemq; myrin. curuas quaesita per oras.
.. flumenaeo — Aequora flumeo cinius redeuntia uento.
Vela legunt. remus insurgitur. inde salutant.
Eurymenas recipit uelumq; fretumq; reuerso.
Auster. & in nubem mynus repentibus altum.
Ossa redit metus ecce deum damnataq; bello.
Pallene. circumq; uident immania monstra.
Terrigenum. caelo quondam aduersata gigantum.
Quos scopulis trabibusq; parens miserata iugisq;
Induit. & uersos extruxit in aethera montes.
Quisq; suas in rupe minas. pugnamq; metusq;

Tav. 173 - Esercitazione

·LIBER SECVNDVS·

Leonardus Nicolao Salutem·

NEGOTIA LVPI NOSTRI
de quibus significari tibi iam se
pius me per tuas litteras monuisti
scias plane his proximis diebus esse
confecta. Postulatio enim que in
chi illius nomine tradita fuerat
nobis deprecantibus per pontifice(m)
admissa est. De quibus ad ipsum
scribolatius que littere ut ei reddantur curabis. Quod au(tem) de Colucij
laudatione significari tibi postulas: procedit sane opus satis
ut mihi uidetur luculente. Ve(rum) quia sic institutus sermo fu
erat quasi in ipsius uiri funere secundum antiquum more(m)
eiusmodi haberi uideatur oratio. sepe mecum ambigo an pre
stet totam dicendi rationem sic mutare ut fictionem in re
presertim seria euitemus nec lachrimis & lamentationib(us) ei
tempori congruentibus impediamur: multa que relatu digna
forent referre. Tempori enim ut nosti inseruiendum e(st). nec

FINIS. LAUS DEO.
DIE III° MENSIS MAI
ANNO DOMINI MM.XXII° .